

Ert dnr 848-2024

Länsstyrelsen Gotlands län

Remiss. Revidering av länets energi-och klimatstrategi

Region Gotland har getts möjlighet att ge synpunkter på förslaget till länets reviderade klimatstrategi *Tillsammans mot 2030 med sikte på 2045.*

Region Gotland konstaterar att, om det hade getts utrymme för ett par möten i en beredning med både län och region, i slutskedet av arbetet med det nu remitterade dokumentet, så hade sannolikt detta yttrande kunna bli avsevärt kortare.

Sammanfattande synpunkter

Region Gotlands sammanfattande synpunkter på dokumentet är att:

1. Målhorisonten 2045, tjugo år framåt, är för lång tid. Region Gotlands förslag är att fokusera på 2030 och i förekommande fall ange 2040, med hänvisning till *Vårt Gotland 2040*.
2. Det anges att ”Strategin ersätter inte mer detaljerade styrdokument och planer utan bidrar till att sätta dem i ett sammanhang”. Denna reviderade strategi ger långa resonemang kring detaljer inom flera områden. Det är önskvärt att den istället ger en mer övergripande vägledning och inriktning.
3. Trots att en av strategins funktioner ska vara att stärka samordning och samverkan, är länsstyrelsen i Gotlands län väldigt osynlig i dokumentet. Region Gotland önskar att länsstyrelsen, som samverkansaktör, ger tydligare uttryck, både för sin egen roll och egna ställningstaganden, ifråga om de inriktningar som länsstyrelsen bedömt är viktigast att fokusera på till 2030.
4. Region Gotland föreslår att rutorna med aktörer under varje punkt tas bort och förordar att, som i strategins tidigare version, bara nämna särskilt viktiga aktörer i löpande text, där det är relevant. Region Gotland pekas nu ut som ansvarig inom områden där regionens rådighet är mycket begränsad.

Särskilda synpunkter

Sida 14 Under sammanställningen ”*Relaterade regionala program och styrdokument*” vill Region Gotland särskilt peka på att *Vårt Gotland 2040: Regional utvecklingsstrategi för Gotland* bör komma överst i listan. Det är ett gemensamt regionalt styrdokument som länsstyrelsen har att förhålla sig till i sitt samordningsuppdrag.

Därnäst bör *Översiktsplan Vårt Gotland 2040*, stå, då länsstyrelsen har särskilda ansvar för att både bidra med underlag till och att granska översiktsplanarbetet.

Region Gotland föreslår länsstyrelsen att addera följande styrdokument, då de har bäring på klimatanpassning och klimatomställning:

- *Policy för Gotlands vatten och avloppsförsörjning 2040*, RS 2023/347 (gäller från 2024) - om VA-planering i ett förändrat klimat, vars ambitioner avspeglas i Region Gotlands nyantagna *Vattentjänstplan*, RS 2024/1762. Övriga VA-delfplaner revideras de närmaste åren

- *Klimatanpassningsplan*, RS 2023/1368 – gäller från 2024 och kompletterar Översiktsplan Vårt Gotland 2040.

- *Riktlinjer för laddinfrastruktur*, TN 2023/3964 — gäller från 2024 och ger inriktning för lokalisering och utformning av publik laddinfrastruktur, enligt länsstyrelsens plan för arbetet med infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel på Gotland.

Sida 16, längst ner, här föreslår Region Gotland att länsstyrelsen inte gör den osakliga jämförelsen 32 ton växthusgaser (CO_{2e}) per person, eftersom antalet invånare på Gotland saknar direkt samband med industrins utsläpp. Bättre är i så fall att hänvisa till Stockholm Environment Institutes studie, *Konsumtionskompassen* från 2022-24 med data från 2019, som drog slutsatsen att de konsumtionsbaserade utsläppen per gotlänning ligger omkring 25 procent lägre än svenskt genomsnitt, främst baserat på lägre medelinkomster på Gotland.

På **Sida 17**, längst ner, vore det passande med en referens till industrin på Gotland, både dess stora andel av energianvändningen på Gotland, särskilt för att producera industriell värme, och industrins hittills stora beroende av fossila bränslen av olika slag. Annars lämnas läsaren utan bakgrund till varför andelen förnybar energi är lägre på Gotland än i Sverige som helhet.

På **sida 19 och 20** i sidbrytningen, anger länsstyrelsen att det saknas underlag för att ta fram mått på länsnivå för energiintensitet i relation till BRP. Här undrar regionen hur uppdragen till länsstyrelserna sett ut ifråga om detta mål? Finns det inget län där detta nationella mål följts upp regionalt? I 2019 års version av energi- och klimatstrategin var ju detta en av de indikatorer som länsstyrelsen angav för årlig uppföljning. För Gotlands del, med planerad omställning i mineralindustrin med påföljande stort elbehov, blir ju målen för effektivare energianvändning utmanande.

Sida 20, avsnittet Vägledande principer. Region Gotland ställer sig frågande till påståendet att: ”*Fem principer har varit vägledande vid framtagandet av prioriterade insatsområdena för energi- och klimatomställningen.*” Regionen anser att de angivna principerna och avsnittet om dem, behöver arbetas om för att kunna tjäna som principiell vägledning. I nuläget innehåller avsnittet för många beskrivningar av utmaningar och målkonflikter och för lite vägledning.

Sida 21 Rättvis energi- och klimatomställning – exempel på kortare vägledning

Energi- och klimatomställningen medför betydande förändringar som påverkar människors liv på Gotland och globalt. Målet är att skapa förutsättningar för ett gott liv för framtida generationer. Det är viktigt att omställningen inte förstärker utan tydligt minskar befintliga orättvisor.

Rättviseperspektivet utgör grundpelare i Parisavtalet och i EU:s gröna giv. Det lyfts i Regeringens klimathandlingsplan och av flera expertorganisationer. För att uppnå effektiva resultat måste vi också se till att energi- och klimatomställningen genomförs med ett rättviseperspektiv. Inte minst är det viktigt för acceptansen av omställningen.

Rättvisa kan inkludera:

- Barnperspektiv och påverkan på framtida generationer
- Jämställdhet mellan kvinnor och män

- Skillnader mellan stad och landsbygd
- Rättvis fördelning av resurser

Det är avgörande att involvera medborgarna och näringslivet. Vi måste ta hänsyn till deras:

- Betalnings- och investeringsförmåga
- Upplevelser av syfte och meningsfullt deltagande
- Tillgång till information
- Kunskapsnivå om delaktighetsprocesser
- Kapacitet och resurser för engagemang

Klimaträttvisa är också en viktig faktor för ekonomisk utveckling. Genom att arbeta med rättvisa som vägledande princip kan vi säkerställa en rättvis och hållbar omställning för alla.

Ovanstående är bara ett exempel på hur kapiteltext kan kortas och ge bättre vägledning.

Sida 25 Nuläge och bakgrund Korrigerad text: Region Gotland arbetar för att kunna anta en ny energiplan under 2025. Planens syfte är bland annat att inom samhällsplaneringen bidra till att ta tillvara lokala, förnybara energiresurser, ge ökad och säker tillgång till el och att stödja utvecklingen av fossilfria transportsystem.

Sida 28 Ifråga om framtidsbilden för energisystemet har Region Gotland två synpunkter

1. I cementindustrins bränslemix 2040- 2045 ingår sannolikt ännu fossila bränslen vars utsläpp tas omhand med CCS.
2. "Alla" kommer inte att vilja eller kunna förstå eller bidra till energisystemen, men energitjänster måste vara öppna, tillgängliga och inkluderande.

Region Gotland ger nedan förslag på en kortare formulering, max 100 ord, och med ändrat årtal som stämmer överens med *Vårt Gotland 2040*, den regionala utvecklingsstrategin, som är en gemensam plattform och utgångspunkt för Gotlands aktörer som arbetar för en hållbar regional utveckling.

Framtidsbild – här vill vi vara 2040 (obs årtal)

"Gotland har ett robust, effektivt och tillgängligt energisystem utan fossila utsläpp. Olika aktörer bidrar i starka gemenskaper. Elnätet har förstärkts och anpassats, för både användare och producenter. Energilager och flexibilitet bidrar till en trygg och ekonomisk energiförsörjning. Lokal produktion, av el från förnybara källor, biobränslen, e-bränslen och vätgas, ger Gotland en hög självförsörjningsgrad på energi och möjlighet till ö-drift. Smart energiplanering, dialoger, innovationer och stöd, både från EU och nationell nivå, har banat väg för rättvis klimatomställning, energiberedskap och konkurrenskraft i lokalt näringsliv. Gotland är en förebild i energi- och klimatomställningen."

Sida 32 Frågan om ytor för energilagring och vätgasinfrastruktur är bland annat ett ämne för regionens översiktsplan och dess tematiska tillägg om energi som påbörjas under 2025, men regionen instämmer i att frågan är en utmaning idag. Ifråga om ordvalet i stycket om "Fossilfri energiproduktion..." undrar regionen om "fossilfri" följer av det ändrade nationella målet? I *Vårt Gotland 2040* anges förnybar energi som källa för lokal produktion av el och bränslen. Vidare föreslår regionen försiktighet med att använda "energiproduktion" som en generell term. Elproduktion och/eller produktion av värme eller bränslen är tydligare. Vad gäller delaktighet i formella processer

kommer arbetet med översiktsplanens tematiska tillägg om energi (TÖP energi) att stötta detta.

Sida 38 Citatet ”*insatser för att öka marknadsföringen av Gotland som region till exempel med så kallade värdeerbjudanden*” med Ref 91 är bara citerat ur ett samtal, inte ur ett antaget styrdokument eller redovisad rapport, varför regionen föreslår att citatet om värdeerbjudandet utgår. Frågan kan återkomma när den bearbetats.

Sida 43. Region Gotland anser att förslaget till framtidsbild har ett alltför enkelspårigt fokus på kolinlagring, det är ju inte heller åtgärder för att undvika koldioxidavgång, utan avgång av metan och lustgas som ses som det största behovet inom jordbruket.

Sida 52, rad två till sex bör ersättas med följande text:

Den regionala utvecklingsstrategin, Vårt Gotland 2040, är en gemensam plattform och utgångspunkt för Gotlands aktörer som arbetar för en hållbar regional utveckling. Region Gotlands översiktsplan, *Översiktsplan Vårt Gotland 2040*, kan ses som den regionala utvecklingsstrategins fysiska uttryck. Med utgångspunkt i strategin konkretiseras hur mark- och vattenområden ska användas, utvecklas och bevaras.

Översiktsplanen är vägledande för beslut gällande planering och utbyggnad av exempelvis infrastruktur, service och bostäder. Översiktsplanen är inte juridiskt bindande, men utgör ett viktigt underlag som ska samordna olika sektorsintressen. Översiktsplanen syftar till att främja en hållbar utveckling för hela Gotland. Översiktsplanen har bland annat som målsättning att möjliggöra för omkring 10 000 nya bostäder fram till år 2040. Genom att på olika sätt skapa utvecklingsmöjligheter och stötta befintlig service runt om på hela Gotland bidrar planen till att stötta såväl landsbygderna som tätorterna.

En viktig utgångspunkt för översiktsplanen är inriktningen för en resurseffektiv bebyggelseutveckling. Denna inriktning har konkretiserats från den regionala utvecklingsstrategin och syftar till att på olika sätt nyttja infrastruktur, energi, mark- och vattenområden och andra resurser på ett sätt som bidrar med nytta till samhället.

Sida 54: Källa 148 är också enbart en hänvisning till ett dialogmöte med Region Gotland. Region Gotland anser att en fotnot bör hänvisa till en faktisk handling, eller som minst ett s.k. personligt meddelande från en källkontakt, inte till ett generellt möte där varken källa eller innehåll kan styrkas.

Sida 54, forts: Region Gotland påpekar att här behöver texten som baseras på Källa 148 revideras. Som grund för det ges följande inspel från Mark- och exploateringsverksamheten inom Region Gotland: En markanvisning är en överenskommelse mellan en kommun och en byggherre som ger byggherren ensamrätt att, under en begränsad tid, förhandla med kommunen om överlåtelse eller upplåtelse av ett av kommunen visst ägt markområde. Ett markanvisningsprojekt kan avse både detaljplanerad eller oplanerad mark, här ingår även framtagandet av en detaljplan. Hur en enskild markanvisningsprocess utformas rent strategiskt och hur avtalen utformas mer i detalj, beror på olika civil- och offentligrättsliga regler i till exempel jordabalken (JB), plan- och bygglagen (PBL), lagen om offentlig upphandling (LOU) och förrättningslagstiftningen (FBL, AL, LL). Markanvisning är ett kommunalt verktyg som kommunen som markägare kan tillämpa för att nå, av kommunen, uppsatta mål genom att anvisa mark för olika ändamål. Däremot så är det inte inom ramen för den enskilda markanvisningen som användningen av mark- och vattenområden bestäms, det görs inom ramen för den offentligrättsliga prövningen enligt PBL. Där kan, till exempel, jungfrulig mark införlivas i en detaljplan för bebyggelseutveckling eller för att bevaras genom olika plan- och/eller

egenskapsbestämmelser. Vidare är en kommun vid markanvisning som omfattas av ett genomförande av en detaljplan, bunden av reglerna om förbud mot egna eller tekniska krav enligt 4 kap. 12 och 16 §§ PBL. Det innebär bland annat att krav inte får ställas på en byggnads tekniska egenskaper, påverkan på klimat och miljö, krav om byggprocess med mera utöver vad som redan är reglerat i lag. Viss möjlighet att göra avsteg från detta kan finnas vid anbuds- och tävlingsförfarande.

Region Gotland förordar att Länsstyrelsen vid revidering av angiven text tar ledning av Region Gotlands riktlinjer för markanvisnings- och exploateringsavtal, de finns tillgängliga på Region Gotlands hemsida. Alternativt går det bra att kontakta Mark- och exploaterings-avdelningen vid Samhällsbyggnadsförvaltningen som äger markanvisnings- och exploateringsprocessen och bereder den typen av ärenden.

Region Gotland ger följande kommentar till den föreslagna insatsen: *Beakta kolinlagring i fysisk planering och enskilda projekt*. En detaljplan inleds av att en intressent begär ett planbesked för ett område, inom fyra månader ska regionen återkomma med ett beslut. I detta steg prövas valet av lokalisering och det flera olika aspekter som ska avvägas, även om ekosystemtjänster är viktiga att beakta är kollagringspotential sällan en avgörande faktor för val av lokalisering. En kartläggning av kolinlagring riskerar att bli komplex, osäker och svår att använda som beslutsunderlag. Region Gotland bedömer att det är olämpligt att föreslå insatser och analyser som är kostsamma och tidskrävande utan att ge proportionellt värdefull information till planeringsprocessen.

Sida 63 Hållbar konsumtion. Farkoster på havet och i luften

Region Gotland föreslår att rubriken ändras, t ex till **Flyg och sjöfart**, och noterar också att Försvarsmaktens ökade närvaro inte nämns. Återetablering i Fårösund och Kappelshamn kan förväntas bidra med ökat antal **anlöp** av fartyg. Hittills vet vi inte hur det kommer att påverka behovet av ny infrastruktur kring de hamnarna.

Sid 63 forts, Infrastruktur för el och fossilfria bränslen

Region Gotland kommer att hantera frågor om lokalisering av anläggningar för vätgas och andra e-bränslen i översiktsplanens tematiska tillägg om energi. Det blir sannolikt inte aktuellt att peka ut exakta platser, men områden där det finns behov eller rekommendationer.

Sid 70 m.fl. Region Gotland föreslår att strategin varken anger specifik turtäthet på någon linje i kollektivtrafiken, eller antalet tillgängliga återvinningscentraler, det är uppgifter som snabbt kan bli inaktuella.

Avslutningsvis påpekar Region Gotland att om länsstyrelsen väljer att behålla rutorna med angivna ansvariga aktörer, så bör fler statliga aktörer ingå som Trafikverket, Energimarknadsinspektionen, Swedavia, Försvarsmakten (på grund av markanspråk och målkonflikter), Energimarknadsinspektionen och MSB.

Regionstyrelsen

Meit Fohlin
Ordförande Regionstyrelsen

Stefan Hollmark
Regiondirektör